

Pogonyi Szabolcs

Nemzetpolitika a határon túli szavazati jog fogságában *

A 2010-es választások után, az új parlament megalakulását követően mindössze három nappal az Orbán-kormány kezdeményezte az állampolgársági törvény módosítását. A beadvány készítői az indoklásban elsősorban a határon túli magyarság és az anyaország közötti kapcsolattartás „felesleges adminisztratív terheinek” csökkentésére hivatkoznak, utalva az idegenrendészeti vonatkozásokra. A módosító indítvány nyilvánvalóan az állampolgárság kiterjesztésével kapcsolatos 2004-es népszavazáskor megfogalmazott szempontokra utal. A státustörvény bevezetése, majd az állampolgárság kiterjesztésével kapcsolatos korábbi kezdeményezések egyik legfontosabb célja a határon túli magyaroknak az országba történő vízummentes utazásának biztosítása volt. 2010-re azonban már elhárultak ezek az akadályok: Szlovákia Magyarországgal együtt, Románia néhány évvel később belépett az EU-ba, és a határon túli magyarok számára biztosított nemzeti vízumok a többi szomszédos államban élők számára is lehetővé tették a vízummentes beutazást. A magyar igazolványok számos fontos kedvezményt biztosítottak a határon túliak számára, az állam pedig az állampolgárság kiterjesztése nélkül is támogathatta a határon túli magyar szervezeteket. Az állampolgárság kiterjesztése így tehát elsősorban szimbolikus célokat szolgált. Összhangban a nemzeti egységre vonatkozó egyéb rendelkezésekkel és kezdeményezésekkel, az állampolgárság kiterjesztése legfeljebb szimbolikus értelemben szolgálhatja az integrációt: vagyis az összetartozás szubjektív érzését erősítheti.

Az állampolgárság kiterjesztésének értékelésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni a belpolitikai kontextust. A határon túli politika a rendszervál-

---

* A hozzászólás az alábbi tanulmány alapján készült: Pogonyi Szabolcs: National Reunification beyond Borders. Diaspora Politics in Hungary Since 2010. *European Yearbook of Minority Issues 2011*. European Centre for Minority Issues, Bolzano, Vol. 10, 2013.

tás óta eltávolodott eredeti céljaitól, és a köztársaságról, illetve a nemzetállamról alkotott elképzelések diszkurzív csataterévé változott. A rendszer-váltás után – különösen a státustörvény körüli 2001–2002-es viták után – a határon túli politika olyan pártpolitikai kérdéssé vált, amely már régen nem a határon túli magyarok érdekeiről szólt. A státustörvény körüli viták során világossá vált, hogy a jobboldal számára szimbolikus jelentőségű a határok nélküli nemzetegyesítés, amelyet a baloldal részben a nacionalizmus elutasítására, részben pedig a jóléti intézmények védelmére hivatkozva bírált. A státustörvény után kialakult helyzet egyenesen vezetett a 2004-es népszavazáshoz. Bár az állampolgárság kiterjesztését határon túli szervezetek kezdeményezték, az egyre határozottabban nemzeti retorikát folytató ellenzéki Fidesz ekkor már nem utasíthatta el a javaslat felkarolását. A 2004-es népszavazás elbukása után a Fidesz napirenden tartotta a kettős állampolgárság kérdését, amely kitűnően illett a szocialista-liberális kormányt nemzetellenes politikai erőként értelmező retorikájába.

A Fidesz a 2010-es választási győzelem után, az új parlament megalakulását követő harmadik napon betervezte az állampolgársági törvény módosítására vonatkozó indítványt. Az Orbán-kormány két nappal az állampolgársági törvény módosító indítványának beadása után a Nemzeti Összetartozás Napjára vonatkozó törvény elfogadásával világossá tette, hogy a korábbinál is központibb szerepet szán a szimbolikus nemzetegyesítés programjának. A gyors fellépésben alighanem szerepet játszott a Jobbik választási szereplése. A Fidesz kétharmados többséget szerzett, ám a megerősödött szélsőjobboldalt komoly kihívásnak tekintette. A parlamentbe kerülő szélsőjobboldali nacionalista Jobbik politikusai többször nyíltan kifejtették, hogy nem ismerik el a trianoni békeszerződést. A Fidesz a Jobbik által megfogalmazott revizionista retorika elemeit is felhasználva (és egyben a határok sértetlenségét elismerő transznacionális nacionalizmusként átértelmezve) alkotta meg saját nemzetpolitikáját. A cél olyan politikai keretrendszer kialakítása volt, amely egyrészt megfelel az európai normáknak (amelyek kizárják az extraterritoriális törvénykezés lehetőségét), másrészt kifogják a szelet a Nagy-Magyarország újraegyesítését sugalló Jobbik vitorlájából. Az állampolgárság kiterjesztésének és az Orbán-kormány diaszpóra-politikájának a nemzet határok fölötti újraegyesítésének jelszavával a Fidesz olyan nemzetpolitikát fogalmazott meg, amely biztosítja a nacionalista szavazók támogatását, és összhangban van a nemzetállami határok jelentőségének csökkenésére vonatkozó európai uniós politikai irányelvekkel.

A 2010-es választások után úgy tűnt, hogy a kormánypártnak sikerülhet maga mögé állítani a parlamenti pártok többségét, és ezzel konszenzust te-

remtenie a nemzetpolitika alapvetéseivel kapcsolatban. A parlament 352 igen szavazat mellett fogadta el az állampolgárság határon túliakra történő kiterjesztését. Mindössze hárman szavaztak a javaslat ellen, és öten tartózkodtak. Az állampolgárság kiterjesztését 2004-ben ellenző szocialisták is támogatták a tervezetet. A konszenzuális állapot azonban ezúttal sem tartott sokáig. Bár a Fidesz még az alkotmányozási folyamat megindításakor is tagadta, végül mégis kiterjesztette a szavazati jogot a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező állampolgárokra. Tette ezt annak ellenére, hogy a közvélemény-kutatások szerint az anyaországi magyarok többsége, sőt, saját választóinak többsége sem értett egyet a lépéssel. Ahogyan korábban az állampolgárságot, a szavazati jog kiterjesztését is a határon túli szervezetek kezdeményezték. A kormánypártnak a szavazati joggal kapcsolatos korábbi elutasítása felülvizsgálatában minden bizonnyal ismét szerepet játszottak a Jobbik esetleges térnyerésével kapcsolatos félelmek. A határon túli magyarság képviselőinek ügyét szintén szimbolikus jelentőségüként kezelő radikális jobboldali párt kezdettől fogva teljes jogú, vagyis politikai jogokat is magában foglaló határon túli állampolgárságot követelt. A baloldali pártok eleneztek a szavazati jog kiterjesztését. Egyrészt normatív szempontból tartották elfogadhatatlannak, hogy az életvitelszerűen a határokon kívül élő és adózó magyarok beleszólást kapjanak a magyar belügyekbe. Másrészt azt is nehezményezték, hogy a Fidesz a szavazati jog kiterjesztésével akarja befolyásolni a választások eredményét. A határon túliak szavazati jogának alaptörvénybe iktatásával a kormánypártok új frontot nyitottak a nemzetpolitikában. Miként arra később részletesebben kitérek, az elmúlt hónapok eseményei világosan mutatják, hogy a szavazati jog kiterjesztésével a határon túli politika ismét vitatott pártpolitikai kérdéssé vált, és a jelek szerint a közeljövőben az is marad.

Mint arra fentebb utaltam, az állampolgárság kiterjesztése leginkább szimbolikus jelentőséggel bír a határon túli magyarok számára. Sőt, az sem kizárt, hogy a magyar állampolgársággal járó kevés gyakorlati előny a Kárpát-medencei magyar népesség további fogyását eredményezheti. A kormánypártok szerint a magyarországi lakóhely nélkül elérhető állampolgárság csökkenti az elvándorlást, ám a magyar útlevel megnyitja az Európai Unió munkaerőpiacát, sőt, vízummentes kedvezményt tesz lehetővé az Egyesült Államokba. Mindez pedig az elvándorlás mértékének felgyorsulásához, és a magyar kisebbségnek az elmúlt évtizedekben tapasztalható további csökkenéséhez vezethet. A helyzet abszurditását jól példázza, hogy 2013 októberében az egyik jobboldali napilap publicistája azon véleménynek adott hangot, miszerint egyáltalán nem jelent problémát, ha a magyar

állampolgárságot a szomszédos országok nem magyar etnikumú állampolgárai is felveszik, hiszen a magyar útleveél lehetővé teszi számukra a Nyugat-Európába történő áttelepülést, ami „kész főnyeremény”, hiszen ennek eredményeként nőhet a magyar lakosság aránya a történelmi magyar területeken.¹

A szavazati jog kiterjesztése sem erősíti az összetartozást. A magyarországi pártpolitika határokon túlra történő exportja és a határon túli politika importálása feszültséget kelthet a határon túli és az anyaországi magyarok között. Bár a határon túli szavazatok valószínűleg mindössze egyetlen parlamenti szék sorsáról döntenek, a szavazatok várható megoszlása minden bizonnyal tovább mélyítheti a határon túli magyarok státusával kapcsolatos vitákat. Felmérések szerint a határon túli magyarok döntő többsége a Fidesz táborát fogja erősíteni, ami a baloldali pártokban és híveikben minden bizonnyal fokozni fogja azt a benyomást, hogy az Orbán-kormány a politikai támogatás reményében ruházta fel szavazati joggal a külföldi magyarokat. Érdemes végiggondolni, hogy milyen politikai vitákat válthat ki, amennyiben a választások eredményét egyetlen mandátum, vagyis a határon túliak szavazata döntené el. Mivel a magyarországi lakcímmel nem rendelkező külföldi állampolgárok választhatók is, könnyen elképzelhető, hogy a jobboldali pártok listáján határon túli politikusok is mandátumot szerezhetnek a magyar parlamentben a 2014-es választások során, aminek eredményeképpen a határon túli magyarok ügye még inkább az anyaország pártpolitikai csatáinak és vitáinak kereszttüzebe kerülhet. Arról nem is beszélve, hogy komoly diplomáciai feszültséget kelthet Magyarország és a szomszédos országok között, amennyiben egy, a honos országban is aktív politikus a magyar parlament képviselőjeként Magyarország érdekeinek hivatalos képviselőjévé válik.

A szavazati jog kiterjesztése azonban nem csak a határon túliak és az anyaország viszonyát befolyásolhatja negatívan. A magyarországi pártok a határon túli szavazatok megszerzése és nemzeti-nacionalista imázsuk megerősítése érdekében a határon túlra is kiterjesztik a választási kampányt. Ennek szükségszerű következménye, hogy megpróbálják a határon túli magyar pártokat és szervezeteket is maguk mögé állítani. A határon túli szavazatvadászat vádja érdekes módon nem csak a kormánypártokkal és a Jobbikkal szemben fogalmazódik meg: a kormányközeli lapok a határon túli területekre látogató baloldali politikusokat vádolják politikai haszonleséssel. A magyar belpolitikának a határon túlra történő exportálása káros a

---

1 György Attila: *Első a szabadság. Magyar Hírlap*. 2013. október 14.

határon túli magyarok szempontjából: a magyar kisebbség polarizálódásához, és vele a határon túli magyarok érdekvédelmének gyengüléséhez vezet. A Fidesz Romániában új pártok létrehozásával igyekezett klientúrát építeni, majd az RMDSZ elnökválasztásán egyebek között a magyar kormány anyagi támogatásának megvonásával próbálta pozícióba segíteni a hozzá közel álló jelöltet. Miután kudarcot vallott, a Fidesz az Erdélyi Magyar Néppárt létrehozásának támogatásával igyekezett politikai szatellitjét pályára állítani az RMDSZ gyengítése érdekében. A két párt közötti verseny a magyar kisebbség érdekképviselőinek gyengülését eredményezheti.

Az Orbán-kormány nemzetpolitikája a szlovákiai magyarok érdekképviselőire sem volt kedvező hatással. Az Orbán-kormány nyíltan támogatta a Magyar Közösség Pártját a multikulturális Hid-Most ellenében. A 2012. márciusi szlovákiai előrehozott választásokon a Fidesz által támogatott MKP-nek nem sikerült átlépnie az 5 százalékos parlamenti küszöböt. Az MKP-re leadott – vélhetően szinte kizárólag a magyar kisebbség tagjaitól származó – szavazatok így lényegében elvesztek. A magyar kormány és a határon túli magyar érdekképviselők ellentmondásos viszonyát jól mutatja, hogy a kormánypárti lapok – összhangban Kövér László, a magyar parlament elnökének véleményével – nemzetárulással vádolták a Hid-Most politikusait, a Jobbik pedig a korábbinál is agresszívabb nemzetpolitikát követelt az asszimiláció megállítása érdekében.

Kétséges az is, hogy a magyar kormány nemzetpolitikája mennyiben segítheti a határon túli magyarok kulturális jogainak érvényesítését. A kormány az új Alaptörvényben is kifejezésre juttatott célja a határon túli magyarok iránti felelősségviselés. A kormánypárt vezető politikusai világossá tették, hogy a korábbinál keményebb diplomáciai fellépéstől sem riadnak vissza, amennyiben a külhoni magyarok érdeke ezt kívánja. A kormány látványosan elkötelezte magát egyebek között az autonómia-törekvések támogatása mellett is. Félő azonban, hogy az állampolgárság és a szavazati jog kiterjesztése nem segít ezen célok megvalósításában. Aligha kétséges, hogy Románia nagyobb gyanakvással figyeli a Magyarországról aktívan támogatott autonómia-törekvéseket, különösen akkor, ha az autonómiát követelő kisebbség tagjai egyúttal egy szomszédos ország állampolgárai is. Intő példa lehet Magyarország számára Dél-Tirol esete. Az osztrák és az olasz kormány között kisebb diplomáciai vitát váltott ki amikor 2006-ban a dél-tiroli autonóm tartomány német ajkú polgármesterei kettős állampolgárságot kértek a dél-tiroli németeknek. Az osztrák pártok – eltekintve a szélsőjobboldaltól – elhatárolódtak a kéréstől. Mint ahogyan a két ország viszonyát veszélyeztető, a Dél-Tirol fölötti osztrák védhatalmi státusra vonatkozó kérelemtől is.

Az állampolgársági törvény diplomáciai vitát okozott Magyarország és Szlovákia, illetve Magyarország és Ukrajna között is. Nyilvánvaló, hogy a szlovákiai magyarok és a többségi társadalom viszonyát is károsan befolyásolta a kettős állampolgárság körül kialakult vita. A szimbolikus jelentőségű állampolgárság kiterjesztésre adott szintén szimbolikus szlovák válasz a nacionalista indulatok felkorbácsolását eredményezheti. A szlovákiai magyarok számára semmilyen gyakorlati haszonnal nem járó magyar állampolgárság megszerzése csak titokban lehetséges, és a magyar kormány ez irányú reményei ellenére Szlovákia egyelőre semmilyen lépést nem tett a kettős állampolgárság (az Orbán-kormány állampolgársági reformjára adott válaszként bevezetett) tilalmának feloldására. A kettős állampolgárság szlovákiai tilalma – hasonlóan a határon túliak számára állampolgárságot biztosító magyar szabályokkal – összhangban van az EU és az Európa Tanács vonatkozó jogi normáival. A magyar állampolgárságukat nyíltan vállaló szlovákiai magyarok szlovák állampolgárságuk elvesztését és a vele járó jogfosztottságot kockáztatják. Ezek fényében nem meglepő, hogy a statisztikák szerint kevés szlovákiai magyar vette fel a magyar állampolgárságot. Az állampolgárság körül kialakult magyar-szlovák vita mindenestre még sokáig mérgezheti a két ország diplomáciai viszonyát. Ukrajnában – ahol Szlovákiához hasonlóan tiltott a többes állampolgárság – szintén csak a törvények megsértésével lehetséges a magyar honosítás. A magyar kormány ígéretet tett rá, hogy semmilyen adatot nem szolgáltat ki a szomszédos államok kormányai számára, ezzel is a honosítás kérelmezésére ösztönözve a szlovákiai és ukrain magyarokat. Ennek ellenére levélben kereste meg és buzdította a választáson való regisztrációra a határon túli magyarokat. A magyar kormány ezzel lényegében kiadta a határon túli magyarok listáját a szomszédos országok, köztük a kettős állampolgárságot tiltó szlovák és ukrán hatóságok számára.

Mindezek fényében kijelenthető, hogy az állampolgárság és különösen a szavazati jog kiterjesztése a határon túliak számára kedvezőtlenül befolyásolja a határon túliak, az anyaország és a honos államok triadikus viszonyrendszerét. A szavazati jog megosztja a magyar belpolitikát, és fokozza a határon túli magyar szervezetek közötti belső feszültséget. A baloldali pártok jelenlegi álláspontja alapján nem sok remény van rá, hogy a szavazati joggal kapcsolatban konszenzus alakuljon ki, ezért féltő, hogy a nemzetpolitika alapkérdéseiben továbbra sem lesz egyetértés a magyar közéletben. Az MSZP, a legnagyobb ellenzéki párt vezetése többször utalt rá, hogy a határon túli állampolgársággal egyetért, ám a szavazati jog kérdését felülvizsgálná. A Gyurcsány Ferenc vezette Demokratikus Koalíció az állampolgárság-

gal kapcsolatban is fenntartásokat fogalmazott meg, bár nyilvánvaló, hogy az állampolgárság visszavételére nincs jogi lehetőség. A baloldali pártok közül kizárólag Bajnai Gordon, az Együtt 2014 vezetője jelezte, hogy nem kívánja visszavenni a szavazati jogot a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező állampolgároktól. Amennyiben a baloldal hatalomra kerül, a választói elvárások minden bizonnyal arra fogják ösztönözni, hogy kísérletet tegyen a határon túli szavazati jog visszavételében. Borítékolható, hogy a jobboldal a korábbiaknál is vehemensebben fogja védelmezni a határon túliak szavazati jogát, és nemzetárulással fogja vádolni a baloldali pártokat. A szavazati jog körüli viták pedig nagyban megnehezítik a határon túli magyar kisebbségek politikai mozgásterét és érdekérvényesítési lehetőségeit.